

SIYOSIY ELITA REKRUTATSIYASIGA DOIR QO`LLANILADIGAN USULLAR

Abdushukurova Nigina Dilshod qizi

O`zbekiston Respublikasi Mirzo Ulug`bek nomidagi Toshkent davlat Milliy Universiteti " Ijtimoiy fanlar fakulteti" , " Siyosatshunoslik yo`nalishi" 3- kurs talabasi.

Annotatsiya: *Ushbu maqolada siyosatda siyosiy elitaning qanday holatlarda rekrutatsiya jarayonini boshidan o`tkazishi va ushbu jarayondan keying oqibatlar haqida ma`lumot berilgan.*

Kalit so`z: *Rekrutatsiya, gildiya tizimi, elitaga yollash, antreprenorlik tizimi, elitaga jalb qilish.*

Siyosatshunoslikda siyosiy elitani saralash qonuniyati mavjud. Ushbu qonuniyat elitaga yollash jarayonini keltirib chiqaradi. Siyosatshunoslikda elitaga yollash yoki saralash deganda insonlarni faol siyosiy hayotga jalb qilish jarayoni tushuniladi. Ishga qabul qilish jarayonining turli darajalari orasida elitani yollash, elitaga saralash muhim o`rin tutadi. Har bir mamlakatda elitaning shakllanishi, uning rivojlanishining har bir aniq bosqichida sezilarli o`ziga xoslik bilan ajralib turadi.

Biroq, insonlarning hukmron guruhga kirish jarayonining umumiy qonuniyatlari mavjud. Elitani jalb qilish kanallari barcha mamlakatlar uchun universaldir - bu insonlarga hokimiyatga erishish imkoniyatini beradigan ijtimoiy institutlar. Bularga quyidagilar kiradi:

1. Siyosiy partiyalar: ularning g'arbiy Yevropa davlatlaridagi roli ayniqsa katta, bu erda elitaga kirish uchun da'vogar partiya ierarxiasining barcha bosqichlarini bosib o'tishi kerak. Masalan, M. Tetcher, F. Mitteran, G. Koll va bugungi kunda ularni asosiy davlat lavozimlarida almashtirgan siyosatchilar o'z kareralarini shunday qilishgan.

2. Byurokratik apparat: barcha rivojlanayotgan mamlakatlar elitesida, shuningdek, Yaponiya va Shvetsiya kabi yuqori darajada rivojlangan davlatlarda amaldorlarning katta qismi mavjudligi kuzatilmoqda.

3. Cherkov va cherkovga yaqin diniy tashkilotlar: islom mamlakatlari, katoliklik kuchli ta'sir ko'rsatadigan mamlakatlar.

4. Kasaba uyushmalari: kasaba uyushma rahbarlari AQSh, Yevropaning siyosiy elitesida muhim rol o'ynaydi.

5. Iqtisodiy institutlar: biznes sohasini o`z ichiga olgan ushbu kanal AQSh, Yaponiya uchun eng tipik institute hisoblanadi.

6. Armiya: Lotin Amerikasi, Isroil. Masalan, Isroilning so'nggi uchta bosh vaziri-jangovar generallardir.

7. Ta'lim tizimi: barcha mamlakatlarda muhim rol o'ynaydi. Britaniyalik siyosatshunoslarning fikriga ko'ra, bu mamlakatni faqat Oksford yoki Kembrijni tugatgan, bir yoki ikkita oliy ma'lumotli, ko'pincha yuridik va iqtisodiy ma'lumotga ega bo'lgan odamlar boshqaradi.

Elitani shakllantirishning asosiy usullari ham universaldir. Eng umumiy shaklda ular demokratik va aristokratik tendentsiyalar shaklida G. Moska tomonidan shakllantirilgan. Zamonaviy ilm-fan ularni tegishli ravishda antreprenorlik tizimi va gildiyalar tizimi sifatida izohlanadi. Gildiya tizimi - nomzodlarni hokimiyat pog'onalariga sekin ko'tarishni o'z ichiga oladi. Tanlov muayyan (juda cheklangan) ijtimoiy guruhlar yoki partiyalardan amalga oshiriladi. Ishga yollashning o'zi yopiq va raqobatbardosh emas, bu juda tor doiradagi individlar tomonidan amalga oshiriladi. Nomzodlarga nisbatan ularning vakolatlarini emas, balki sodiqligini tasdiqlash uchun ko'plab rasmiy talablar qo'yiladi. Elitaning bunday shakllanishi an'anaviy jamiyatlarga xosdir. An'anaviy jamiyatlar: (qadimgi Hindistondagi elita - kasta, o'rta asr Evropasidagi elita - aristokratiya). Yigirmanchi asrda. gildiya tizimi totalitar (SSSRdagi elita partiyasi) va avtoritar (Chili, Erondagi elita korporatsiyasi) davlatlarda aniq ko'rinishda namoyon bo'ldi. Gildiya tizimidan uzoq vaqt foydalanish hukmron guruhning tanazzulga uchrashiga, uning davlatni boshqarish qobiliyatini yo'qotishiga olib keladi.

Antreprenorlik tizimi birinchi navbatda nomzodning shaxsiy fazilatlariga, uning odamlarning e'tiborini jalb qilish qobiliyatiga, o'z vakolatlarini isbotlash qobiliyatiga qaratilgan. Bunday tizim bilan tanlov ochiq, raqobatbardosh bo'lib, ko'p sonli shaxslar tomonidan ideal holda butun aholi tomonidan saylovlar orqali va turli xil guruhlar tomonidan amalga oshiriladi. Zamonaviy demokratik davlatlarga xos bo'lgan elitani saralashning bunday usuli ham kamchiliklardan xoli emas. Uning eng muhim jarayonlariga quyidagilar kiradi:

- tasodifiy odamlarning siyosatga kirish imkoniyati;
- turli siyosatchilarning qarashlarida birlik yo'qligi sababli siyosiy yo'nalishning tez-tez o'zgarishi;
- eng hukmron elita saflarida nizolar yuzaga kelishi ehtimoli.

Har qanday hokimiyat tizimining hayotini ta'minlashning asosiy masalasi hukmron elita va rahbarlarning tarkibini tanlash va shakllantirish masalasidir. Bundan tashqari, hatto yopiq elita ham ijtimoiy-iqtisodiy silljishlar, yangi ta'sir guruhlarining shakllanishi, hokimiyatning bir qo'ldan ikkinchisiga o'tishi va

boshqalar ta'siri ostida u yoki bu tarzda yangilanadi. muayyan odamlarning hokimiyatga kelishi hokimiyatning mohiyatini o'zgartirishi, davlat organlari faoliyatini, davlat va jamiyat munosabatlarini tubdan o'zgartirishi mumkin.

Elita doiralari va rahbarlarini tanlash odatda aholining qo'llab-quvvatlashiga erishmoqchi bo'lgan turli kuchlar vakillarining keskin raqobatida amalga oshiriladi. Jamiyat uchun eng muhim bo'lgan ushbu jarayondagi nosozliklar vakillik qilmaydigan shaxslarni, tegishli funksiyalarni bajarishga tayyor bo'lmagan va faqat hokimiyat sohasidagi tor manfaatli maqsadlarga yo'naltirilgan vaqtinchalik shaxslarni tanlashga olib keladi.

Rahbarlar va elitalarni jalb qilishning ushbu usullarining har biri o'zining afzalliklari va kamchiliklariga ega. Hatto gildiya modelining byurokratiyasi va yopiqligi ham qonuniyligi, bashorat qilinishi va rasmiylashtirilishi tufayli bir qator afzalliklarga ega. Frantsuz sotsiologi P. Bourdieu ta'kidlaganidek, kasbiy tanlov mezonlari eng kam rasmiylashtirilgan bo'lsa, elitaning oligarxiizatsiyasi uchun zarur shart-sharoitlar mavjud. Aynan ular vatandoshlik, qarindoshlik, do'stlik yoki mijozlar tamoyillari asosida elita nomzodlarini tanlashni ogohlantiradilar.

Ushbu tanlov usullari bilan bir qatorda, har bir mamlakatda faqat o'ziga xos va maxsus siyosiy sharoitlarga mos keladigan milliy, odamlarni hokimiyat tuzilmalariga tanlash va ilgari surish mexanizmlari shakllanishi mumkin. Masalan, 80-yillarning oxiri va 90 – yillarning boshlarida. Rossiyada bir qator bunday mexanizmlar mavjud bo'lgan, ularning ba'zilari hokimiyat tutqichlarida partiya-iqtisodiy nomenklaturaning "to'lqin o'zgarishi" deb nomlangan jarayonni ta'minladi; boshqalar partiya-komsomol maqomlarini ko'plab tashuvchilar tomonidan mulkka egalik qilish uchun "konvertatsiya qilish" jarayonini tavsifladilar, shu bilan ular hukmron sinfda etakchi shaxslarga aylandilar; boshqalar o'z vakillarini federal darajaga topshirgan mintaqaviy elitalarning harakatlarining o'ziga xos xususiyatlarini ochib berishdi va hokazo.

Demokratik davlatlarda elitalarni jalb qilish tamoyillari va usullari odamlarning ishbilarmonlik fazilatlarini, ularning murakkab ijtimoiy funktsiyalarni bajarishga moslashuvchanligini va kasbiy faoliyati maqsadlarini oddiy fuqarolar manfaatlaridan ajratishga to'sqinlik qiladigan axloqiy fazilatlarini hisobga olishga harakat qilishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1 <https://studyfile.net>

2 <https://helpiks.net>

3 <https://lektsii.org>

4 <https://spravochnick.ru>